

I Klassikerforeningens medlemsblad LOGOS skrev Ivar Gjørup således om urpremierer på ARTAXERXES:

ARTAXERXES

En Verdenspremiere

Stå af ved Helsingør Theater, siger vi gerne. Vi bor lige overfor. Venner fra København studser og tror, de skal tage Kystbanen nordpå. Men Helsingør Theater ligger i Århus, som nu hedder Aarhus med dobbelt a – og vel også snart dobbelt u som i Holbergs dage: Aarhus.

Det fine gamle Theater blev pillet ned sten for sten og talt op og nummereret og flyttet til Købstadmuseet Den Gamle By engang i 1950'erne og sat sammen herovre igen. I dag er det et perfekt historisk teaterhus, hjemsted for legesyge scenekunstnere. Som hus er det gammelt nok til, at det kunne have ladet Helsingørs borgere opleve verdenspremierer på Holbergs eneste Tragedie blot seks årtier efter kunstnerens død.

Nu kostede det i stedet et kvart årtusinde, og en flytning på tværs af landet, før det lykkedes.

Aarhus blev stedet. Loftet over tilskuerrummet har et stort udskåret hul, som lysekronen kunne hæves op i, når stykket begyndte, og derved mørklægge salen. Nuomstunder drejer man på en kontakt, lyset dæmpes halvt. Det er nemmere, men det er stadigvæk historisk. Tilskuerne kan se hinanden, og se orkesteret.

Førspillet udføres med brave borgeres håndelag. Let er det ikke og parykkerne mangler. De røde veste antyder folkedanserlaugets gemytlighed; men musikken er højstemt, meddelsom – den får tag i os. Vi er selv i samme tidsломme nu.

Skjøn er altid Sandheden. Sådan drister jeg mig til at gengive – gjengive? – Theaterselskabets Titul: PVLCHRA SEMPER VERITAS. Jeg er kommet der ofte. Mange er stamgæster. Vi skylder selskabet stor tak. Hvem andre her i landet prøver kræfter med græsk tragedie og dansk komedie, i respekt for ordet, sprogdragten, det højstemte og det komiske i datidens sikre fortolkning? Vi har set Euripides opført efter 1700-tallets forståelse, græske helte og

heroiner i barokkens klædedragt, med indlagte arier. Vi har beriget os med oplevelsen af den ægte Holberg – ikke platte opdateringer til nutidssprog og smarte påhit – og moret os over Henrik og Pernille og menneskers trang til at gøre sig finere, end de er. Vi har spejlet os selv, og fået anderledesheden med. Holberg er morsom. Når blot han får lov.

Tragisk fik han knap nok lov at være. Som ældre herre og baron med en omtumlet løbebane bag sig fik han det indfald, at tiden skulle opleve et persisk Sørge­spil – eller sørge­spil er det vel heller ikke, det ender alt sammen godt, og dyden får sin løn, skønt skrækkelige kvaler er gået forud. Skuespillet hed ARTAXERXES og fulgte tidens krav, lige akkurat: For smagen ændrede sig i netop de år; og baronen kunne intet stille op.

Det gør indtryk på os, at Ludvig Holberg skrev sådanne alvorfulde replikker i et skuespil, som ikke var Comoedie og ikke var vers. Han skrev prosa. Dansk skriftsprog dækkede den naturaliserede nordmands udtryksbehov. Han slap godt fra sit halsbrækkende forsøg; det ved vi nu.

Et kvart årtusinde efter.

Altså slap han alligevel ikke godt fra det: Stykket blev ikke opført, mens han endnu levede, og da det kom på scenen nogle år efter, havde teatrets nævenyttige modejunkere omsat det til alexandrinske vers. Tiden krævede det, mente man.

Tiden krævede ingenting som helst; stykket blev taget af plakaten. Andre tillokkelser fangede opmærksomheden. Fornyelse er et krav, der nu har lydt så længe, at vi snart må anse det for forældet. ARTAXERXES blev trykt i Holbergs samlede Værker efter hans død. Og glemt.

Jeg anede ikke, det fandtes. Et versdrama som MELAMPE, jovist, eller ULYSSES VON ITHACIA, der ytrer sig i den høje stil, men gør løjer med genren, dét er Holberg. Men et alvorstungt skuespil om magtbrynde, løgn og bedrag og blodig kamp om tronen ved det persiske hof i 460'erne f.Kr.: Hvad tænkte han på? Vi kan ikke vide det. Bjarne Troelsen og Torben Frische lægger frem for læserne, hvad de mener, vi er tjente med at vide, både i det fine program, som ledsager opførelsen, og den fortjenstfulde udgivelse af ARTAXERXES, som man kan købe for en billig penge. Bogen kan anbefales. Her får vi tekst og historiske omstændigheder, traditionen fra senantikken – som mildest talt gør fortællingen tvivlsom – og samtidens glæde ved moralske problemstillinger og orientalske sætstykker. Få år ef-

ter Holbergs død i 1754, ved vi, gik den ekspedition af sted fra Kjøbenhavn, som skulle skaffe den lærde verden ny og vigtig viden om de fjerne lande i den Nære Orient. Det er skildret uforglemmeligt hos Thorkild Hansen i *DET LYKKELIGE ARABIEN*, og Carsten Niebuhrs (og andre deltageres) egne optegnelser er genudgivet fornemt.

Holberg var, som i alle andre sammenhænge, på én gang både forud for sin tid og bag efter. Ti år efter hans arbejde med stykket stod denne landmåler fra marsklandet i Persepolis 'udi det kongerige Persien', som danner ramme om handlingen. Hofmanden Artabanus svigter sin egen søn, som i troskab mod sin far ikke kan røbe sagens sande sammenhæng: At det er hofmanden, der har myrdet Xerxes, persernes konge. Nu får den ene af Xerxes' sønner skylden i stedet; det koster ham livet. Vi får ham aldrig at se. Han dør i kulissen. Artaxerxes er den anden søn, og det er Artabanus, der narrer ham til at udstede befalingen om hævndrabet.

Et dybt venskab forener Artaxerxes, den nye konge af Persien, med Arbaces, den lumskede hofmands ædle søn. Men nu peger nye beviser entydigt på netop denne søn som den virkeligt skyldige. Han kastes i fængsel; men nægter at give sin ven og konge den oplysning, som kan redde ham selv og hans ære.

Sin far kan han ikke forråde. Skammeligt må han altså dø. To kvinder ser nu både liv og håb ligge knust; den ene er søster til Artaxerxes, forelsket i Arbaces. Der kan ikke længere være tale om nogen formæling mellem hende og den mand, der har forvoldt hendes fars og brors død. Semira viser ham fra sig. Den anden er Arbaces' egen søster Mandane, kæreste med Artaxerxes. Men kongen skal nu beordre hendes brors henrettelse. Forbindelsen mellem dem er umuliggjort.

Den forbryderiske hofmand overværer disse udviklinger. Han er far til de to, til et par ganske storartede børn, må vi sige: Som står fast på dyd og værdighed og på ærens smertelige krav om afkald. Deres far derimod må sno sig. Samtidig arbejder Artaxerxes for at muliggøre vennens flugt. Han vil ikke tro, og kan ikke tro, at Arbaces er skyldig. Fangens hele optræden og standhaftighed vidner om en sjælsstorhed, der ikke let lader sig knytte sammen med et gement snigmord. Til sidst – til allersidst – går hofmanden til bekendelse. Ham er det, ingen anden, der har forårsaget al ulykke. Da han endelig må vælge mellem sønnens liv og sit eget, vinder den bedre indskydelse dog.

Kong Artaxerxes benåder misdæderen, og sender ham til en fjern krog af riget. Aldrig skal han ses igen ved Persiens hof. De elskende finder vistnok atter sammen, efter tæppefald. Nogle arier får vi også undervejs, hvor der synges om valg og gru med orkestergravens og publikums fulde bevågenhed. En teaterhistorisk oplevelse af de sjældne er tilendebragt.

Sådan skal det gøres. Unge mennesker bruger fornemme kræfter på opgaven, taler dansk og vedbliver at tale dansk, deklamerende dansk, som lyder kunstigt, fordi det *skal* lyde kunstigt: Kunstigheden er teatrets natur, det ved vi jo godt. Jeg sidder lykkeligt fast i min tidslomme. Og vi ved én ting mere, da vi til sidst går ud i det allertidligste forår 2012 – eller udi den kølende Aftenluft Aar 1754?

At vi selv lever i en tidslomme.

Vil nogen om et kvart årtusinde gøre det samme for os, som Teaterselskabet PSV gør for 1700-tallet? Vi har måske ikke gjort os fortjente til det. Men disse unge mennesker har, musikanterne i graven har, systuen, billetkontoret og ledelsen, alle sammen har. Stjernerne funkler over hovederne på os: De har fortjent hver og en.

Ivar Gjørup

ARTAXERXES, opført på Helsingør Theater, 4., 13., 14. og 15.3. 2012,
med musik af Paolo Scalabrini og Cart August Thielo.

Teaterselskabet PVLCHRA SEMPER VERITAS

ARTAXERXES – et Heroisk Skuespil udi Tre ACTER, af Ludvig Holberg
62 s., udgivet og kommenteret af Torben Frische og Bjarne Troelsen.

PVLCHRA SEMPER VERITAS MMXI – kr. 60, www.teaterselskabet.dk